

KERTINĖ PARAŠTĖ

Dar apie poetą iš Dievo malonės

Jaunimo centro didžioji salė jau seniai matė tiek žmonių. Juk nepaprastas įvykis Čikagos ir apylinkių lietuvių kolonijoje – mūsų didysis poetas Bernardas Brazdžionis lankosi Čikagoje! Atvyko Lietuvos našlaičių globos būrelis „Saulutė“ kviečiamas. Salės taku tiesiasi lietuviškos suktuvių juostos, pro kurias dar labai stiprių žingsniu žengia garbingas, žilagalvis, mūsų visų mylimas svečias, poetas Bernardas Brazdžionis. Šiai progai sudaryta liaudies kapela, susidedanti iš smuiko, akordeono ir būgno, smagiai groja sutiktuvių maršą. Net ir tai progai sudarytas ansamblis „Tėviškė“, vadovaujamas Stasės Jagminienės, dainuoja: „Prie širdies taip arti, mano protėvių žeme“. Poetas žingsniuoja per lietuviškų juostų tiltą ir sveikina susirinkusius. Indrė Tijiūnienė, „Saulutės“ pirmininkė, sveikina poetą ir visus gausiai susirinkusius. Popietę pradedama su Lietuvos himnu.

Atsiveria scena ir išvystame „Meškiuką Rudnosiuką“, visame jo grožyje, kurį atlieka Čikagos liuanistinės mokyklos mokiniai, vadovaujami Austės Vygantienės, Vakarės Valaitienės ir Danos Mikuzienės. Smagu klausytis išimtinai geros ir taisyklingos vaidintojų lietuviškos kalbos. Meškiuko pasakotoja Jūratė Janauskaitė duoda Vytės Nemunėlio kūriniai vienisumą, o kamerinis „Dainavos“ vienetas, vadovaujamas Dariaus Polikaitio, paryškina kai kurias „Rudnosiuko“ vietas su taikliais muzikiniais pėrijimais. Rudnosienė palydima grybais su „grybų, grybų, baravykų“, o Rudnosio nelaimė su bitelemis paryškina su „bitute pilkoji“. Dainininkų balsai švarūs, santūrūs ir nieko nenustelbiantys. Tą patį galima

pasakyti ir apie jauną smuikininę Rasą Dvilaitę, palydinčią kai kurias Rudnosiuko vietas. Jaunos dailininkės Rasos Sutkutės dekoracijos teikia švelnumo ir spalvingumo. Stebiu Rudnosiuką scenoje ir dairausi aplinkui ieškodama linksmybų veidelių, susizavėjusių Rudnosiuku. Deja, ne daug jų matyti. Liūdna, kad tėveliai nevertino šios labai retos progos savo vaikučiams parodyti ne tik Rudnosiuką, bet ir jo autorių Vytę Nemunėlį.

Uždangai atskyrus žiūrovus nuo Rudnosiuko, Nijolė Jankutė-Užubalienė pristato šios dienos garbingą svečią poetą Bernardą Brazdžionį. „Tai poetas iš Dievo malonės“, sako pristatytoja. Jis jungia mus visus, lyg Lietuvos didžiausia upė Nemunas, o iš Nemuno ištekęs Nemunėlis apžvelgo tris kartas, tęsia poeto pristatytoja Užubalienė. Meškiukas nepaseno, neatgyveno ir „neišėjo iš mados“. Jis buvo gyvas dabar jau seneliais tapusiems, buvo gyvas ir nepakeičiamas jų vaikams, kurie jau Amerikoje gimę ir užaugę, bepereiną į dabartinę išei-vijos viduriniąją kartą. Rudnosiukas tebėra lygiai toks pat žavus ir vaikiškas, tebetęsiasi lietuviškos gijos šiam krašte.

Štai išvystame ir mūsų poetą „iš Dievo malonės“, kuris savo stiprių balsu kartoja daug kartų girdėtas, bet visuomet naujas ir į mus prabylančias eiles. Prieš kiekvieną eilėraštį sustoja ir pasakoja, kaip ir kokių būdu jis išvydo dienos šviesą. Įdomu buvo sužinoti, kaip jaunas studentas Bernardas svajoja savo eilėraščių išspausdinti anuometiniuose „Židinio ar Žvaigždės“ žurnaluose. Kurį laiką jaučiasi atmetas, bet pagaliau su eilėraščiu „Neregys“.

(Nukelta į 3 psl.)

Bernardas Brazdžionis pasirašo savo poezijos knygą jaunuolėms Čikagoje.

Jono Tamaliūčio nuotrauka

Filosofas Juozas Girnius ir Lietuva

ALDONA VASILIAUSKIENĖ

Lietuvos istorija – sudėtingas, sunkus ir vargingas kelias – kryžiaus kelias. Tiek amžių svetimųjų engta, niokota, naikinta – ji pajėgdavo išlikti ir... prisikelti. O prisikeldama vis sušvisdavo tarsi nauja iki tol dar nežinota žvaigždė...

Lietuva visais laikais pajėgdavo pakilti, nes ją kėlė be galo tyros, doros, pasiaukojančios asmenybės, kurioms meilė ir tarnyba Dievui bei Tėvynei buvo gyvenimo tikslas, o jų asmeninis gyvenimas buvo ir tebėra pavyzdys visiems.

Sunku surasti Lietuvoje kampeį, neturintį savo švyturio, tačiau Utenos kraštas garėja žymių asmenybių, kėlusiu ir garsiusiu mūsų tautinę kultūrą, gausa. Iš čia neįprasto pavadinimo Madagaskaro kaime kilęs vienas pirmųjų Lietuvos psichologų, mokslininkas ir visuomenininkas, politikas ir valstybininkas, lietuviškos diegėjas Vilniaus krašte, kalnys ir kankinys arkivyskupas Mečislovas Reinys (gimęs 1884), kuriam jau pradėta beatifikacijos byla (dėl pakėlimo į altoriaus garbę) – čia Čikagoje gyvena arkivyskupo Mečislovo Reinio vyriausiojo brolio Izašo sūnus Jonas bei jo dukros Vita Reinytė ir Gracilda Petkuvienė. Utenos krašte – Žibutių kaime, Daugailių valsčiuje, gimė ir augo žinomas žurnalistas, rašytojas, visuomenės veikėjas, įvairių premijų įsteigėjas, didysis mecenatas, prelatas dr. Juozas Prunskis, kuris 1997 m. gruodžio 22 d. minės 90-ąjį savo gimtadienį. Užpaliu miestelyje 1893 metais gimė plačių užmojų mokslininkas, vienas iš trijų garsiausių oratorių tarpukario Lietuvoje, numatęs Lietuvos ateitį ir raginęs pasukti Lietuvos laikrodį šimtą metų į priekį, spalvinga ir tauri asmenybė – profesorius Ka-

zyz Pakštas. Ažduvarių kaime gimė profesorius kunigas Antanas Liutimas, SJ, 1996 m. sausio 28 d. šventės 85-ąjį gimtadienį. Tai lietuvių katalikų mokslo akademijos išeivijoje puoselėtojas, ilgametis jos pirmininkas (dabar garbės pirmininkas), dvasinga ir kukli asmenybė. Utenos kraštą garsino ir daugelis kitų plataus spektro ir plačios veiklos žmonių...

Tarp jų – visų ryškumu spindintį Lietuvos filosofą, mokslininką ir visuomenininką daktarą Juozą Girnį.

Šioje paskaitoje ir bus apžvelgta dr. Juozo Girniaus veikla, kiek ilgiau stabtelint prie jo darbo „Lietuvių enciklopedijoje“ bei lietuvių katalikų mokslo akademijoje. Kartu su biografiniais momentais bus primintas daktaro Juozo Girniaus kelias į Tėvynę ir jo pagerbimas Lietuvoje.

Gražio Utenos krašto apylinkės. Prie vaizdingų ežerėlių ir ežerų prigludę kaimeliai semiasi jėgos iš jų gelmių – o gal todėl šiame krašte žmonės turi tiek daug dvasinės stiprybės.

Prie gražiolio Alaušo išaugusiame Sudeikių miestelyje 1915 m. gegužės 23 d. (taigi beveik prieš 81 metus) Onos Urvelytės ir Juozo Girniaus šeimoje gimęs pirmagimis buvo pavadintas tėvo vardu – Juozuku. Tėvas tuo metu dalyvavo kare, pateko į nelaisvę ir artimieji apie jį ilgai nieko nežinojo... Manyta, kad jo jau nebėra tarp gyvųjų. O Juozukas laukė grįžtančio tėvelio. Sugrįžo, kai Juozukui buvo suėję treji metukai. Grįžęs rado karo nuniokotą ūkį bei giminačių ištuštintus namus: ėmėsi įvairių darbų, nes viską mokėjo pasidaryti pats. Tad greit prisigyveno. Tačiau skirstymas vienkiesiems Girnių šeimynai buvo nelaimė: ištraukė jį graži vietą – prie ežero, netoli bažnyčios, bet tie 6 hektarai buvo vien smėlis: nei dirvų, nei ganyklų. O vasara pasitaikė sausringa – išdžė derlius. Sumanė smėlingą žemę išmainyti į molingą. Kad galėtų išmokėti priedą, mat ten buvo 8,5 ha – turėjo parduoti gyvulius (pasilikti tik vieną karvutę), baldus, geresnius drabužius, bet ir to neužteko – likosi skoloje (be to, reikėjo sumokėti Juozo broliui Jonui už kito brolio Antano dalį). Deja, gavus molingą žemę, metai pasitaikė lietingi, niekas neužaugo. Dar nebaigus statybos darbų, Juozui Girniui pradėjo skaudėti koją. Panevėžio gydytojai surado kaulų džiuvą. Gydomui reikėjo gero maisto, poilsio, o nei vieno, nei kito nebuvo – spaudė skolos. Bijodamas varžytinių, Juozas, nepaisydamas sveikatos, stengėsi atsistoti ant kojų, kad ir neišgalėdamas, leido vaikus į mokyklą – o jų augo net penki: be Juozo, Povilas, Antanas, Kazimieras ir jauniausia, 1927 metais gimusi, dukra Verutė.

Vaikai iš mažens perėmė senelių bei tėvų dvasingumą (Kazimieras Urvelis 36 metus dirbo zakristijonu Sudeikių bažnyčioje), augo religingoje aplinkoje: visi berniukai maži būdami dirbo misionieriais – patarnaudavo mi-

Juozas Girnius (1915-1994)

Vytauto Maželio nuotrauka

siuose. Tad vaikai tapo giliai tikintys, o vienas jų, Kazimieras, pasirinko tarnybos Dievui kelią: tapo kunigu (šiuo metu, po insulto – altarista Joniškėlyje). Iš mažens išugdytas pareigos bei atsakomybės jausmas skatino smalsumą mokslui.

Sunkiomis sąlygomis vaikai baigė pradinę mokyklą Sudeikiuose, o mokslui gimnazijoje trūko lešų. Juozukas, parsinešęs knygų iš mokytojo ir klebono, saugodamas ir supdamas mažesnius, per vasarą savarankiškai ruošėsi ir laike egzaminus į trečią gimnazijos klasę, tačiau nesėkmingai. Bet vaikas nenuleido rankų, savarankiškai mokėsi toliau ir kitą rudenį išlaikė egzaminus į penktą gimnazijos klasę. Tada tėvai jį išvežė į Utenos „Saulės“ gimnaziją. Stropų gimnazistą tėvai teisingai maitino daugiausia varškės ir pienu, o ir šių patiekalų ne visada buvo.

Tačiau Juozukas, kiek pasimokęs, už mokslą gebėdavo susimokėti pats – mokydamas kitus vaikus.

Jau besimokant gimnazijoje būsimam filosofui iškilo blogio kilmės problema: „Tai, sakyčiau, jau egzistencinis klausimas“, – rašys daugiau kaip po pusės amžiaus žymus filosofas.

1932 metais Juozas Girnius baigė Utenos „Saulės“ gimnaziją, turėdamas tik 17 metų. Tokio amžiaus abiturientų, – pažymėjo Vincas Natkevičius, tais metais Lietuvoje tebuvo keturi.

Tęsti mokslus – studijuoti – tėvai neišgali padėti, tad Juozas išeities ieškosi pats. Ir suranda – padėti pažada ateitininkai (mat jau gimnazijoje įsijungė į jų veiklą) – duos butą ir pietus. Sūnaus išleidimui į studijas tėvai parodo karvę, nuperka drabužėlį, maisto... Sunkios materialinės sąlygos užgrūdino Juozą. Ir tik kartą, studijuodamas Vytauto Di-

džiojo universitete, kreipėsi pagalbos ir tėvus: atsidūrė beviltiškoje padėtyje, mat iširė batai, neturintis už ką jų sutaisyti (o jų ir taisyti nebebuvo galima) ir negalintis eiti į paskaitas. Negavo motinai pasiskolinti pinigų iš kaimynų: sėdi skoloje, o vaikus ponais mokytais nori padaryti. Gerai, kad sušelpė kunigas...

Teologijos-filosofijos fakulteto dekanu, Girniui studijuojant, buvo profesorius kunigas Pranas Kuraitis. Jis pasiekė, kad sunykti pasmerktas Filosofijos skyrius pamažu atsigaivintų ir moksliskai sustiprėtų. Profesorius Kuraitis gabų ir darbštų studentą Juozą Girnį teiškiai globojo. Per Kuraitį Girnius susipažino su neotomizmu. 1936 metais jis baigė universitetą licenciata, parašydamas darbą apie Martin Heideggerio egzistencinę filosofiją. Ir

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Dar apie poetą Bernardą Brazdžionį Čikagoje • Juozas Girnius ir Lietuva • R. Černiausko apysakos • T. Lapio eilėraštis • Los Angeles vyrų kvartetas • „Dovana Petravičiui“ Lietuvių dailės muziejuje Lemont'e.

Filosofas Juozas Girnius ir Lietuva

(Atkelta iš 1 psl.)

Šiuo metu filosofai teigia, kad aukšto lygio Juozo Girniaus darbas prilygsta daktarinei disertacijai.

Su Lietuvių katalikų mokslo akademijos stipendija (neįkūrus Lietuvos katalikų universiteto, jam suaukoti pinigai buvo perduoti LKMA) dvejus metus žinias gilino Vakaruose: Louvain, Sorbonne, Freiburg'o universitetuose.

Grįžęs į Lietuvą, atliko karinę prievolę, kuri baigėsi jau okupuojant Lietuvą komunistams. Negaledamas patekti į universitetą, dirbo įvairius darbus: bibliotekoje, mokykloje. 1941 metais, susidarius Lietuvos Laikinajai vyriausybei, buvo paskirtas Filosofijos fakulteto asistentu — dėstyti filosofiją ir psichologiją. Be to, visiems fakulteto studentams turėjo privalomąjį seminarinį bendrosios mokslinio darbo metodikos kursą, skaitė epizodinį kursą apie egzistencializmą.

Jaunas dėstytojas imponavo studentams. Pranas Visvydas apie savo dėstytoją rašė: „Profesorius, kuris savo amžiumi ir išvaizda nesiskyrė nuo daugelio studentų, buvo Juozas Girnius... Keli mano bičiuliai, pamatę Girniaus jaunutėlį veidą ir tą, rodos, niekad nedingstantį pasitikėjimą šypsnį, guodėsi, kad va, šito jauno profesoriaus paskaitose tikriausiai neteksią prakaustuoti. Tačiau jų lūkesčiai sudužo po kelių savaitių. Įsitikinome, kad tas jaunuolis ne tik trokšta mūsų draugiskumo, bet ir laukia iš mūsų nuosirdaus užsiangazavimo mokslui ir nemėgsta simuliuojančių studentų“.

1944 metais, artėjant frontui, Juozas Girnius su žmona Onute Penkauskaite (vedė 1943 m. spalio 14 d.) pasitraukė į Vokietiją. Vėliau Girniaus mokytojo Nuerdingen'e, o nuo 1947 m. birželio 15 d. Schwabach Gmuende. Be pedagoginio darbo lietuvių stovyklose gimnazijose ir bendradarbiavimo spaudoje skaitė paskaitas, ištraukė į lietuvių vienybės sąjūdžio (LVS) veiklą. Straipsniu „Demokratija kaip tautinės vienybės pagrindas arba Vienybės ideologijos principai“ (1946) sukūrė LVS ideologiją. Jo knygelė *Lietuviškojo charakterio problema* (1947), atspaudas iš Žiburių, bene pirmasis kūrinys pro geležinę uždangą pakliuvęs į Lietuvą, slapta buvo dauginama ir platinama. Tremtinių stovykloje Vokietijoje gimė du sūnūs: Ramūnas (1945 m. rugpjūčio 23 d.) ir Kęstutis (1946 m. lapkričio 25 d.). Trečiasis sūnus Saulius gimė 1949 m. gruodžio 23 d. jau JAV.

Studijų draugo pranciškono J. Vaskio kvietimu 1949 metų ge-

Juozas ir Ona Girniai

Vytauto Maželio nuotrauka

na, iš pat ryto. Antrą kartą išskubėjome iš žmonos giminės (Jonisio vls.) liepos 27 vakare (spėjė atšvesti Onines). Trečią kartą palikome Varnius spalio 8 (kai rytą kirtome per plentą į Tverus, sovietų tankai jau juo riedėjo). Keliolika valandų prastovėję traukdami iš Šilutės, Nemuną perėjome spalio 10 rytą“.

Vokietijoje kurį laiką dirbo raštininku Lietuvių sąjungos šalpos sekcijoje (Berlyne). Pasibaigus karui, dirbo lietuvių komitete Bamberg'e ir redagavo sieninį laikraštėlį. Pradėjus steigti DP stovyklas persikėlė į Mannheim'ą, čia dirbo sieninio laikraščio redakcijoje, buvo išrinktas lietuvių komiteto pirmininku. Lietuviai, užrūstinę stovyklos komendantą — (komunistą čeką) — buvo perkelti į Bad Mergentheim'ą. Ir čia Juozas Girnius buvo išrinktas lietuvių komiteto pirmininku. Vėliau kartu su Anthoniu Maceina, Zenonu Ivinskii, Jonu Griniumi mokytojo Nuerdingen'e, o nuo 1947 m. birželio 15 d. Schwabach Gmuende. Be pedagoginio darbo lietuvių stovyklose gimnazijose ir bendradarbiavimo spaudoje skaitė paskaitas, ištraukė į lietuvių vienybės sąjūdžio (LVS) veiklą. Straipsniu „Demokratija kaip tautinės vienybės pagrindas arba Vienybės ideologijos principai“ (1946) sukūrė LVS ideologiją. Jo knygelė *Lietuviškojo charakterio problema* (1947), atspaudas iš Žiburių, bene pirmasis kūrinys pro geležinę uždangą pakliuvęs į Lietuvą, slapta buvo dauginama ir platinama. Tremtinių stovykloje Vokietijoje gimė du sūnūs: Ramūnas (1945 m. rugpjūčio 23 d.) ir Kęstutis (1946 m. lapkričio 25 d.). Trečiasis sūnus Saulius gimė 1949 m. gruodžio 23 d. jau JAV.

Studijų draugo pranciškono J. Vaskio kvietimu 1949 metų ge-

gužės pradžioje atvykęs į JAV apsigyveno pas pranciškonus Kennebunkport, Maine. Čia Juozas Girnius galėjo užbaigti akademines studijas. 1951 metais jis Montreal'io universitetui įteikė didžiulės apimties darbą prancūzų kalba: „Karl Jaspers'o egzistencialistinė metafizika“ — už kurį Juozui Girniui buvo suteiktas filosofijos daktaro laipsnis.

Išvykęs į Boston'ą, kurį laiką dirbo įvairius atsitiktinius darbus, netgi įmonėje su šluota.

Vėliau Juozo Kapočiaus buvo pakviestas į jo leidžiamą „Lietuvių enciklopediją“. 1965–1980 metais buvo *Aidų* redaktoriumi. Boston'e Juozas Girnius įsitraukė į lietuvišką visuomeninį, kultūrinį, mokslinį gyvenimą. Rašė knygas, straipsnius, bendradarbiavo beveik visoje lietuviškoje spaudoje, buvo vienas „Laisvės fondo lietuviškajai kultūrai ugdyti“ kūrėjų, o nuo 1960 metų to fondo tarybos narys ir studijų planuotojas. Be to, priklausė lietuvių fronto bičiuliams (buvo tarybos narys), aktyviai reikišė lietuvių Bendruomenėje, ateitininkijos veikloje (į ją įsitraukė dar mokydamasis gimnazijoje): 1957–1964 metais — Ateitininkų federacijos vadovas, daug nuveikė atkurtoje lietuvių katalikų mokslo akademijoje.

1990 metais daktaras rašė: „Amerikoje esu laikomas frontininku ir pats tokiu save pripažįstu, tačiau reikišiu tik jų „studijų ir poilsio“ stovyklose skaitomomis paskaitomis, o jų organe „Laisvės“ gal tik kartą ar du pasirodžiau. Esu dėkingas „Laisvės“ fondui už mano dviejų pagrindinių knygų išleidimą. O kad ar kada buvau LFB taryboje, ar ne buvau, iš tiesų nieko nereiškia. Matau, kad buvau ne politikas, o kultūros žmogus. Todėl esu ir aš vienu straipsniu prisidėjęs prie nepasaulėžiūrinės politikos ry-

kinimo“.

Dr. Juozas Girnius skaitė paskaitas ne tik LKMA organizuojamose renginiuose, bet ir įvairiuose simpoziumuose, konferencijose ir kitur. Daug rašė... Būtinai paminėti jo studijas ir veikalus *Laisvė ir būtis* (1953) *Tauta ir tautinė ištikimybė* (1961), *Žmogus be Dievo* (1964), *Idealas ir laikas* (1966), *Pranas Dovydaitis* (1975), o taip pat ir smulkesnes knygeles: jau minėtą *Lietuviškojo charakterio problemą* (1947) ir *Tautiniai mūsų uždaviniai tremtyje* (1947).

Galima pasidžiaugti, kad į Lietuvą net ir sovietmečiu per geležinį mūro sieną narsuoliai sugebėdavo nepastebimai pranešti daktaro straipsnį ar net knygą. Juozas Girniaus darbai naktimis dažniausiai kolektoriai buvo skaitomi aukštųjų mokyklų bendrabučiuose, ranka perrašinėjami ir platinami. O už knygą *Žmogus be Dievo* ne vienas yra ir nukentėjęs. Tačiau net ir žinant pasekmes, dr. Juozas Girniaus darbai vis labiau buvo domimasi.

Be šių minėtų darbų — gausu straipsnių, kuriuos pasirašinėdavo net dešimčiai slapyvardžių. Dažniausiai ranka perrašinėjami ir platinami. O už knygą *Žmogus be Dievo* ne vienas yra ir nukentėjęs. Tačiau net ir žinant pasekmes, dr. Juozas Girniaus darbai vis labiau buvo domimasi.

Ir kalbose, ir parašytuose darbuose dr. Girnius rūpinosi galimo nautauto problema, siekė apsaugoti ir išauginti lietuviškumą, ragino pasiaukojamai dirbti būsimai nepriklausomai Lietuvai. Lietuvos laisvę Juozas Girnius net tik pats giliai tikėjo, bet tą tikėjimą sugebėjo įdiegti ir kitose, jo tikėjimas laisvę žadino sąmonę bei viltį net ir pavergtoje tėvynėje.

Dirbdamas Lietuvai toli nuo jos, troško ir ją pamatyti. 1975 metais atvyko vienas, 1978 metais atvažiavo jau kartu su žmona Onute, dar kartą apsilankė 1992 metais.

Įtemptas darbas, kelionės į Tėvynę stresai taip paveikė filosofą, kad 1979 m. gruodžio 31 d. jį ištiko širdies smūgis. 1991 metų sausio 13-osios įvykių nuotraukos taip paveikė filosofą, kad jį ištiko insultas, o po antrojo insulto nebeatgavo jėgų: 1994 m. rugpjūčio 13 d. daktaras Juozas Girnius iškeliavo Amžinybėn...

Džiugu, kad dr. Girnius galėjo sužinoti apie Lietuvoje surengtą konferenciją, minint 75-ąsias jo gimimo metines (1990). Filosofas galėjo pasidžiaugti ir pirmisiais dviem savo *Raštų* tomiais (1991, 1994), kurie, redaguojami Giedrės Baurėnienės (ji ir iniciavo šį darbą), buvo pradėti leisti Lietuvoje. Sudarytoja Baurėnienė *Raštų* struktūrą suderino su autoriumi, prikabino jį parašyti įvadą savo *Raštams*. „Žodis grįžtant“ — tai bene vienas paskutiniųjų Juozo Girniaus parašytų darbų.

Dr. Girnius galėjo pasidžiaugti, kad 1991 metais Lietuvoje pasi-

rodė pirmasis katalikiško žurnalo, skirto intelektualams, numeris. Šiame *Naujojo židinio* numeryje nemaža vietos skirta dr. Juozui Girniui; supažindinama su 75-mečio proga surengta mokslinė konferencija Lietuvoje, jubiliejinio minėjimo Boston'e, pateikiami dviejų prelegentų straipsniai ir paties Juozo Girniaus parengta „Autobiografija“. 1991-je — paskutiniai *Aidų* leidimo išėjimo metai. 1992 metais du žurnalai susijungė, sujungdami ir pavadinimus *Naujasis židyns. Aidai*. Išsipildė ne tik dr. Juozo Girniaus, bet ir visų bendradarbiavusių *Aiduose* svajonė, kad šis žurnalas kada nors persikels į Lietuvą...

1992 metais Arvydas Reneckis Budrio foto archyvu sukūrė videofilmą „Daktaras Juozas Girnius“, kurį 1995 m. birželio 3 d. galėjo pamatyti Lietuvos televizijos žiūrovai: galėjo žvelgti į giedrą, besišypsantį veidą, išgirsti ramų filosofo balsą, jo pamąstymus apie gyvenimą, troškimą sugrįžti į Lietuvą...

1994 m. liepos 6 d. Lietuvos Respublikos prezidento dekretu filosofas Juozas Girnius, nusipelnęs Lietuvos valstybei, jos kultūrai, menui, mokslui ir švietimui, Mindaugo karūnavimo — Valstybės dienos proga — buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu. Mokslininkas nebesuėjo pasidžiaugti valstybinio apdovanojimo regalijomis, jos artimiesiems buvo įteiktos, praėjus daugiau kaip pusmečiui po Juozo Girniaus mirties...

Juozas Girnius nesulaukė 80-mečio, tačiau šio jubiliejaus nepamiršo lietuviai. Įamžinant žymaus filosofo atminimą, buvo numatyta įvairių renginių.

Vienas pirmųjų darbų — Loretos Anilionytės parašyta studija *Juozas Girnius: etinių pažiūrų bruožai* (Vilnius, 1995). Leidinyje, rekomenduojamame mokytojams, mėginama atskleisti žymaus lietuvių filosofo Juozo Girniaus kai kuriuos etinių pažiūrų bruožus. Plačiau gvildinami laisvės ir atsakomybės, gyvenimo prasmės ir patriotizmo klausimai. Autorė, be kita ko, rašo: „J. Girniaus gyvenimas ir jo kūryba — geras pavyzdys visiems, kaip be pyktio, be pompastikos ir savo asmens demonstracijos galima turtinti savo kultūrą. Gaila, kad kol kas tai mažai sekamas pavyzdys“.

1995 m. gegužės 23 d. Filosofijos ir sociologijos instituto Etikos skyriaus vedėjo dr. Vincento Žemaitio iniciatyva organizuota mokslinė konferencija: „Juozas Girnius — filosofas ir žmogus“. Konferenciją pradėjęs Instituto direktorius Vaclovas Bagdonavičius pažymėjo, kad vyksta filosofo grįžimas į Lietuvą. Juozas Girnius vienas pirmųjų pateko į filosofinio palikimo seriją — išleisti dr. Girniaus *Raštų* du tomiai iš-

Dr. Juozas Girnius pasirašo savo naujai išleistą knygą „Tauta ir tautinė ištikimybė“ jos sutiktuose Boston'e. Beatričės Kerbaliūnės nuotrauka

Iš dr. Juozo Girniaus mintių, subrandintų čia, Vakaruose, karštai mylint savo tėvynę, jos ilgtis ir siekiant viaską daryti, kad gyvenimas Lietuvoje, kai jau ji bus laisva, būtų gražesnis, šviesesnis:

Savo versmų vanduo gaivensis už svetimų žalių vynu, savajai tautai laimėtoji šviesa brangėnė už pasaulinio vardo garsą.

Tebūnie pirmasis rūpestis, kad kūrybinė šviesa neišblėstų mūmose, besistengiant ją svetimuosius žviesti. Ne pasaulinė istorija ir ne visuotinė kultūra išlaikys mūsų tautą gyvą, o tik pačių mūsų tautinė kultūra.

Kas nesibaimina tikrovės, likdams ištikimas tam, kas brangu, tas gali ir ateitin žvelgti be baimės. Ateitis bus tokia, kokios būsimė vertė.

Lietuva visų pirma ne žemė Baltijos pajūryje, bet mes patys, — visi lietuviai. Dvasine prasme Lietuva yra lygiai visur, kur mes esame. Tiek pat jos krašte, tiek pat Rusijos plotuose, tiek pat visuose pasaulio kampuose. Tikra prasme palikti Lietuvą — tai jai mirti nutaustant.

Kol kovojama, tol atviro abi galimybės — ir laimėjimas, ir pralaimėjimas... kas apskritai netenka vilties, tas nebegali teikti prasmės nė kovai, o kas pasitraukia iš kovos, ją tikrai pralaimi.

Drauge su visais priklausome savo laikui ir esame atsakingi už visus, su kuriais šis laikas yra mums duotas... tėra visų bendra atsakomybė už savo laiką.

Daktaro Juozo Girniaus mintys kaip tyras šaltinių vanduo, gaivina mūsų ištroškusias ir sužvarbusias sielas, padėdamos atsitiesti ir išitiesti — išlikti lietuviui...

Aldona Vasiliauskiene

numatytų penkių. Ir ši konferencija, sakė Instituto direktorius, — tai Juozo Girniaus darbų grįžimo į Tėvynę vienas etapas. Pranešimus skaitė prof. hab. dr. Romanas Plečkaitis, prof. Arvy-

das Šliogeris, prof. Arūnas Sverdiolas, dr. Jonas Baltis, dr. Vincentas Žemaitis, dr. Adolfas Poška, dr. Bronius Deksnys ir dr. Andrius Konickis. Susirinkusie-

(Nukelta į 4 psl.)

Trys buvusieji Ateitininkų federacijos vadai: Adolfas Damušis, Juozas Girnius ir Simas Suziedėlis.

Vytauto Maželio nuotrauka

Dr. Juozas Girnius perima „Aidų“ redagavimą: (iš kairės) Alfonsas Nyka-Niliūnas, Leonardas Andriekus, OFM, Juozas Girnius, Antanas Valčiulakis.

Vytauto Maželio nuotrauka

Žaidimas įvairove apysakose

R. Černiausko „Laužai palėpėse“

PETRAS MELNIKAS

Tikras gyvenimas yra netvarkingas, rašoma *Writers' Digest* (1996 vasaris). Todėl grožinis raštas, kuris yra per daug tvarkingas, neatrodo realiu. Taip pat stebėtina, kad tada, kai visos detalės turi savo vietą bendrojo schemoje, yra malonu skaityti. Bet rašto netikime, nes atrodo, kad viskas ten „sufabikuota“. Todėl daug rašytojų tai kompensuoja, pridėdami truputį „netvarkos“, daugiau veikėjų, įvykių, nesurištų glaudžiai su pagrindine intriga.

Taip sakant, „netvarka“ yra gera netvarkingam gyvenimui pavaizduoti, rašo N. Kress *Writers' Digest* žurnale. Bet kartais gal ir per daug tos „netvarkos“?

Tokios ir panašios mintys kyla, skaitant turbūt pirmą R. Černiausko knygą – apysakų rinkinį „Laužai palėpėse“ (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996).

Knyga nedidelė – 137 puslapių. „Laužai palėpėse“, apimanti 30 puslapių – gan rimta apysaka. Herojus ar neherojus Kornelijus – psichiatrinę ligoninę. Daktaras kaip terapiją prašo jį rašyti ir sąsiuvinį. Iš tų užrašų suzinome jo praeitį: vaikystę, studentavimą, meilę puolusiai, linksmai apgavikai merginai. Ji dingsta, vėliau sutinkame ją kaip puolusią moterį; gal – kad Kornelijų sūnė policija ir jis peršypovė venas.

Analizuojamas rašytojo psichologas, rašymo teorija, stadijos; klausiamas draugo rašytojo (gabaus) kaip rašyti, ar rašymas yra žaidimas? Tas sako: taip. Bet mirties tema rašto „žaidime“ neturėtų būti užmirštama? Nesijaudink, atsako draugas, man mirtis tėra budistinės sielos persikėlimas.

Kartais, rodos, per daug įsileidžiama į šį intelektualizavimą, filosofiją (Sokrata, Savanorą ir kt.). Gera tik, kad tai panašia

impresionistiška maniera, kaip ir visa kita.

Apysakoj „Puolęs angelas“ lyg mažiau jaučiama gyvenimo „netvarkos“. Gal dėl to, kad turinys ir intriga lyg fejtoniškai aiškūs. Apysaka, be to, pasidaro daugiau įtikinama, mielesnė, kai atpasakojama daug miesto buitės, kiekvieno veikėjo problemėlės, charakterių būdas, ir todėl veikėjai ir miestelis lieka mielas, atsime-namas ir suprantamesnis.

Mažame miestelyje, rajono spaudoje, mokyklos direktorius, profesijos pirmininkas ir partijos sekretorė žada vykdyti nuogrivimą angelo, stovinčio prie bažnyčios ir mokyklos. Bijomasi tik, kad „Amerikos balasas“ tai sužinos. Angelo vietoj žadama statyti „giedantį fontaną“. Darbą atliks Jurgis Puipa su traktorium. Jis buvęs tankistu armijoje (mylintis Viktorija, vis šokanti su kitais, o jis, kaip seilius, seka ją visur ir taupo pinigus mašinai tam, kad prieš ją „pasirodytų“).

Puipos motina, kiti ir miestelio daktaras nenori, kad jis griautų tą angelą. Tačiau pirmininkas jam pasiūlo išrašyti jį eilėn į sąrašą gauti mašiną.

Puipa važiuoja traktorium nu-griauti angelą, bet jį apsepa bo-belės ir traktorius turi sustoti prieš jį. Puipa išlipa, bet jo tėvas – senis Puipa ilpa ir angelas, stulbėtas, grūna, ir sudaužo traktorį. Direktorių vis tiek gauna pagyrimą iš rajono ir nau-ja ateistinė užduotis.

Kaip matyti iš turinio, tai klasika intriga, aiški, bet joje yra įpinta daug glaudžiai su in-triga nesurištų smulkmenų.

Novelių apysaka „Rudens žiedai“ daug ilgesnė (78 pusla-piai). Joje jau labai daug atsitiki-mų, nesurištų su pagrindine idėja ar pagrindiniais veikėjais. Atro-do, lyg ju per daug, bet ... gal ir ne? Juk čia ne novelė, o jau gan ilga apysaka, čia net mirė žmonės labai dažnai pasimaišo tarp gyvų.

Algis Jakštas
(Švenčionėliai)

Kaimynai

ju. Bet fabula, kaip „Puolusiame an-gelė“, čia nesileidžia lengvai atpasakojama. Yra net kelios fabulos. Svarbiausia pagrindinė, kuri gal būtų maždaug tokia.

Tai Rėkaus giminės istorija caro laikais, per karą su Japonija, karą su Vokietija, raudonųjų bei-me, nepriklausomybės laikotarpį, sovietų, vėl vokiečių (su žydų nai-kinimu) ir vėl sovietų okupacijos laikais.

Tai ilgas laikotarpis. Žmonės visai stengiasi prisitaikyti prie tų okupantų. Pavyzdžiui, net gauti iš caro medali, dalyvaudant caro karuose. Čia ir meilė grafi-tei, ir meilė žydaitėi; klebono nuo-puolis pas jį atėjusį pagundai, tik prieš mirtį išperkasmas nepaprastai dideliu dovanu ... Tai beveik medžiaga romanui.

Paliečiamos kalvio ir dievdirbio - drožinėtojo gyvenimo ir dvasios problemos. Jautiamas simbolinis ryšys su vis pasirodantiais

mirusiais, ypač motina. Visa tai gal užgriebta šiais žodžiais: „... iš žmogaus gerumo žaliuoja me-džiai, sklaidžiasi žiedai ir paukščiai krauna lizdus, nes tik iš liūdno ir doro gyvenimo žmo-gus įgauna ir tikrai tikėjimą mirties švelnumu ...“ (p. 79).

Adomą suvažinėjo pirmininkas, bet jis vis rodosi Jonui. „Ka čia darai, Adomai? Tu juk miręs, ko skaldai seną medį?“ – sako Jonas.

„Dabar jau Adomas stebisi. (...) – Kaip aš galiu numirti, kai ma-no [dievdirbio] darbas nebaig-tas?“

„Nenusimink, Adomai“, – nu-ramino jį broli, „nukalsiu aš skrynją paslaptį užrakinti“ (p. 80).

R. Černiauskas moka ir tokiais paslaptimis, magiškais, sąlygi-ne tikrove ir dvasios apgyven-tais momentais, absurdišku dia-logu savo apysakas praturtinti.

T. Lapis

VILKĖ

Atsimenu: sustojo prie vartelių juodaplaukis vyras,
dar nesusipėjęs išmokyti vietinės kalbos.
– Su loba...? – Parodė akimis į Vilkę. – Mūsų hermosa!
Ir ėjo sau tolyn, tik šypelėjęs man,
ir aš jam atsakiau šypsniu, ir galvos linktelėjimu.

Vilkė pas mus atėjo vieną šaltą dieną, išvargusi ir alkana,
ir pasiliko, lyg būtų suradus savo vietą.
„Galėjai pasitarti bent“, su priekaištu, Jis žvelgė į mane.
„Ne mano kaltė“, gyniausi, „juk aš neatvedžiau jos čia...!“

(„Tai Tu ją išsaukei, Tu, mano nerami siela...
Tai Tu, ne vienkart, man rodei jos atvaizdą sapne!“)

Ir vis dėlto, „Negalim jos laikyti“, sakėm.
„Abudu dirbam, visą dieną nieko nėr namie!“
Bet Vilkė pažiūrėjo į akis man,
ir Jam uždėjo kojas ant krūtinės.

„Visų pirma, reikia užtvirti tvorą“, pasakiau.
Ir Jis tiktai nusišypsojo, visąžinančiai.

Šiandieną Jo nebėr, ir Vilkė jau išėjo į anapus...
Bet vakar naktį, ir užpraeitą, ir naktį prieš,
tamsiam, klaidžiam miške, ji mane sekė iš už medžių.
„Tu nebijok“, – girdėjau Vilkės balsą širdyje.
„Aš gyvenu tavį, ir tu, nuo amžių amžių, manyje.
Aš su tavim – ir jokios negandos tavęs paliest negali“.

Ir nebijoju, ir nebuvau viena.

Šį rytą, kažkas man imetė per tvorą rubulį šunį,
dar neužaugusį, ir baisiai susijaudinusi.
– Ei, ką su tavim daryti, – klausiu.
– Tu dar tik pradėdi gyventi, o aš nebejaunu...
Jis žiūri į mane, lyg netikėdamas,
ir pamau nurimęs, ima kasytis ausį, stora, trumpa koja.

Pro šalį eina juodaplaukis vyras, ir stabtelėja prie tvoros.
– A, koks simpatiškas šuval! Bus panašus į Basetą, matau...
Šuval nedrąsiai atmetė, prie mano kojos traukiasi arčiau.
Ir vyras eina sau tylsodamas, o aš jam palinkiu geros dienos...

Dar apie poetą...

(Atkelta iš 1 psl.)

patenka į židinį. Toliau skaityda-mas dialogas tarp Kristaus ir žmo-gaus kelia žmogui svarbaus laiko klausimą. Sustoja ties „Balade Zolei“, „Vilties diptiku“, „Atilos sapnu“, „Valandomis ir minutė-mis“, „Dienomis ir naktimis“, ir kitais girdėtais, žinotais, skaity-tais, atsimintais, bet vėl naujais ir į klausytoją kalbančiais eilė-raščiais.

Poeto kūrybos skaitymą tęsia aktorė Audrė Budrytė ir dekla-matorė Dalia Sokienė. Protar-piais vėl „Dainavos“ kamerinis

vienetas įsiterpia su muziki-niais perėjimais, išryškindamas kai kurių eilių mintis. Dainuoja pagal poeto žodžius sukurtas dai-klausimas. Sustoja ties „Balade Zolei“, „Vilties diptiku“, „Atilos sapnu“, „Valandomis ir minutė-mis“, „Dienomis ir naktimis“, ir kitais girdėtais, žinotais, skaity-tais, atsimintais, bet vėl naujais ir į klausytoją kalbančiais eilė-raščiais.

Girdžiu iš deklamatorių lūpų plaukiančius eilėraščių žodžius:

Baltas baltas, kaip vyšnios
viršūnė,

Žydro veido, kaip žydras
dangus...
Kaip vėl, kaip vėl nemarūnė
Per pasaulį keliauja žmogus.

Nejučiomis grįžtu į žmogaus gy-venimą jau tolimą praeitį, kada poetas gaivino ir kėlė „per pasa-ulį keliaujančio žmogaus“ širdį, kad ji plaktų savajam, pavergtam kraštui. Šis eilėraštis išvydo dienos šviesą 1943 metais, bet jo mintys kalbėjo ir kalba į mus vi-sais laikais. Toliau poeto eilės gaivino mus, praradusius tėvynę, praradusius namus. Jas kartojo-me kaip maldą, iškeldami tėvy-nės ilgį:

Išėjau tėviškės tamsioj naktį,
it kapas,

Kur tu, tėvyne, kur tu, Lietuva?

Kaip anų laikų dainius Maironis, poetas Brazdžionis žadino mūsų viltį, skatino tautos prisikėlimą ir per tėvynę slegiantį gruodą jis padėjo mums išgirsti jos gyvastin-gą balsą: „aš čia gyva“.

Pritariu Nijolei Jankutei-Užu-balienei, kad poeto didelės kū-rybos niekas nenutildė ir nelais-vės metais. Bernardo Brazdžionio eilės ėjo iš rankų į rankas paver-gtoje Lietuvoje, o išivijoje kėlė mūsų dvasią, gaivino ilgęsi, mal-šino troškuli. „Kiekvienas kūrė-jas, kaip žmogus, gyvena laike“, sakė Bernardas Brazdžionis įva-dė į savo didžiąją knygą *Poezijos pilnaties*, kuri pasirodė 1970 me-tais, o dabar Lietuvoje išleista 100,000 tiražu. Ir mes su poetu gyvenome ir tebegyvename tame pačiame laike, kuriame jis mus kūrybiškai gaivino ir tebegeivi-na. „Laisvė ir žmoniškumo ilge-sys, nusivalymas per skausmą ir dvasios idealų išpažinimas per žemiškąją tragediją“ buvo ir mūsų visų, po pasaulį išblaškytųjų, cre-do. Tai idėjos, kurios „nemiršta kaip žmonės“.

Ne vien tik mus šiapus ir ana-pus Atlanto jis gaivino, bet bel-dėsi ir į tautų sąžinę, kad jos ne-uzmigėtų, kad nepasidarytų neby-lės mažos Lietuvos kantioms, kad neleistų tautai būti svetimų už-guitai, pavergtai:

Saukiu aš tautą, GPU užguitą,
Ir blaškoma it rudens lapus...

Žvelgė poetas dangop ir siūlė mums pasitikejimą Dievu. Vėl girdžiu „Dainavos“ kamerinio vieneto giedamą visų mūsų mėgta-

mą giesmę, „O Kristau, pasaulio Valdove“. Šios poeto eilės, vir-tusios giesme, tiko anais senais nepriklausomybės laikais, jos išreiškė mūsų troškimus ir viltį,

tėvynės netekus, jos ramina ir guodžia mus ir dabar, kai kylame savo dvasia Dievop, trokšdami, kad su Juo eitų gyventi visa ne-įklausoma ir dvasiškai atgims-

tanti Lietuva.

Išgirstu didelius plojimus ir grįžtu į dabartį. Viskas turi savo pradžią ir pabaigą. Po programos patį poetą apdovanojo egzotiško-mis šiltų kraštų gelėmis visus programos atlikėjus. Nors oras buvo dar nepavasariškas, bet da-lyvių širdyse buvo tikra pavasa-rio šventė! Kiek gali vieno žmo-gaus gyvenimas praturtinti, pa-kelti, padrasinti savo dovanomis, kurių jokios laiko rūdys neužneš užmaršties dulkėmis. Atiū Die-vui už poetą iš Jo malonės, atiū už Bernardą Brazdžionį-Vytę Ne-munėli, atiū „Saulutei“, tokią šventę suruošusiai.

Vieną sekmadienio vakarą grįžtu iš Jaunimo centre vykusios akademijos prisiminti žymų, daug Lietuvai, išivijai ir jų ideologinėms organizacijoms ati-davusį žmogų. Minėjimas praėjo labai gražiai, bet buvo liūdna, kad to didelio žmogaus jau netu-rime savo tarpe. Grįžtu prie poeto Bernardo Brazdžionio. Su džiaugsmu priimenu gražią po-pietę su juo. Kaip smagu, kad jis pats galėjo dalintis su mumis sa-vo kūryba, kaip gera, kad girdė-jome dalį programos iš jo paties lūpų, kad jis yra su mumis, kad turime progos, jei norime, jį pas save pasikviesti. Sakoma, kad „idėjos nemiršta kaip žmonės“. Ir dideli kūrėjai nemiršta kaip žmonės. Jų kūryba gyvena jų pe-sekėjuose, jų raštuose ir istorijo-je, bet kokia laimė, kai juos dar turime savo tarpe!

Čikagos lituanistinės mokyklos mokiniai vaidina „Meškiuką rudnoselę“ Jaunimo centro sceno-je – kairėje deklamatorė Jūratė Jankauskaitė.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Bernardas Brazdžionis autografoja „Meškiuką rudnoselę“ jo jaunoms gerbėjomis Čikagoje.

Aldona Kamantienė

Los Angeles vyrų kvartetas: priekyje Bronius Seliukas ir Emanuelis Jarašūnas, už jų Raimondas Apeikytė ir Antanas Polikaitis.

Vytauto R. Pluko nuotrauka

Trisdešimt metų drauge

PRANAS VISVYDAS

Šių metų kovo 10 dieną įvyko Los Angeles vyrų kvarteto 30 metų sukaktuvinis koncertas. Šitaip apie statusą perpildytos Šv. Kazimiero parapijos salės nesu regėjęs. Kad ir dažnai čia girdimi, šie stamantriai lieknai, besisąpsantys džentelmenai kaupia sa-
vy tai, kas mums brangu. Į juos bežiūrėdami dažnas pagalvojame: stai tau lietuviškos vienybės saitas — bendra darni daina.

Jei jie keturi esą per tiek metų būti drauge, sutartinai repetuoti, suderinti balsus, išmokyti tekstus, kartu skristi į tolimus miestus, į kitus žemynus, kelis kartus į išlaisvintą Lietuvą koncertuoti, sugrįžti su išpūdžiais ir vėl mums dainuoti, tai, mieli skaitytojai, argi mes negalime būti panašiai vieningi. Iš tiesų daug kas ir esame. Buriame, bendraujame, klausomės kalbų, koncertų, aukojame, politikuoja-
me, laidojame numirusius ir, aiū! Apvaizdai, kol kas dėl nieko sa-

lėje kėdžių nelaužome, jei nesutariame, tai tik dėl patiekalų skonio, užmiršę romėnų posakį: De gustibus non disputandum. Vieniems patinka Genovaitės Plukienės kulinarija, kitiems — Antaninos Uldukienės.

Kas yra tie keturi darnūs draugai? Apie juos vertėtų sukurti ilgą ode, remiantis kvarteto bičiulių išleistu paveiksluotu 74 puslapių leidiniu, kurį paruošė bene didžiausia šio vieneto mylėtoja Valerija Baltušienė. Medžiaga ji susėmė iš kvarteto ilgamet sukauptų spaudos aprašų, nuotraukų, programų, sveikinimų... Kaip ir dera jų giedriam būdai, tekstas perplinta samojinga gaida ir adoracijomis.

Paklausykime, kaip juos prieš gastroles mokslingai apibūdino Lietuvos spauda: „Jie išsivijoje dažnai vadinami dainuojančiais inžinieriais. Tai technikos mokslų kandidatas, mechanikos inžinierius, lektuvų pramonės tech-

nikos direktorius Rimautas Dabšys [bosas - m.p.], technikos mokslų daktaras, Kalifornijos valstijos universiteto profesorius Emanuelis Jarašūnas [pirmas tenoras], lektuvų pramonės vyresnysis direktorius šilumos energijos srityje Antanas Polikaitis [baritonas] ir kompiuterinio skaičiavimo inžinierius, automobilių pramonės skyriaus vedėjas Bronius Seliukas [antras tenoras]". Net amą užima skaitant.

„Tuo tarpu akompaniatorė Raimonda Apeikytė, muzikos mokslų kandidatė, kompozitorė, pati jau gimusi svetur, į Lietuvą atvyko pirmą kartą. Kalbėdama jaudinasi, kad žodžiai 'byra', džiaugiasi, kad nusišypsojo laimė aplankyti iš tėvų pasakojimų iki skausmo mielą kraštą." Lydėjo Raimonda dainininkus daug kur. Ir dabar ne tik talkina su kruopščia, subtilia fortepiono palyda, bet jiems kuria bei aranžuoja dainas.

Skaitau ištrauką iš Kazio Sajos straipsnio *Drauge* (1989.4.25). „Ruošdamiesi gastroliai į Lietuvą, dainininkai pakvietė mane į savo repeticiją Santa Monikoj pas Jarašūnus, sugraudino negirdėtomis Tėvynės ilgesio dainomis, pasukui tą graudulį kaip ranka nuėmė linksnom, humoristinėm dainom, kurias kvartetas traukė nebeužstydamas vietoj, kartais pereidamas į tikrą šokimėlį.“

Taip, kai kuriuos savo numerius atlikinėdamas, kvartetas jau nestovi vietoje, nelyginant teisingumo rūmų kolonų fasadą, kaip tai būdavo ankstyvaisiais metais. Savo choreografijai pajavirinti pasikvietė sumanų režisierių Petrą Maželį. Jis sugalvojo įvairius judesius, persirikiavimų triukus, tinkamus labiau parodyti dainuojamą tekstą. Be abejo, šis jų mobilumas yra gan santūrus, toli gražu ne pankroliškas strykykijimas. Maželis puikiai žino, kad baroko erą primenančioje elegancijoje yra daugiau emocijų galios, negu rokenroliškoje siausmės. O dainuojant V. Vanagačio „Tamošiaus pagavimą“, aišku, reikia duoti garo, kad net grindys lūžtų.

Raimonda Apeikytė

Grįžkime prie sukaktuvinio koncerto. Nustebau gavęs iš jų pakvietimą su nemokamu biuletu net prie ketvirtos priekinio stalo. Man, su karo numarinta ausimi, puiku! Bet kai ten prisibroviau, suradau visas kėdes užimtas išsipususių ponų ir ponų. Net pirmo neikiši. Teko ieškoti laimės salės gale. Tai niekis. Dainavimą girdėjau gerai. Tik nelengva buvo aiškiai suvokti tų anekdotiškų šmaikštybių, kurias atlikėjai po kiekvieno keturių dainų pluosto, pavirtę komikais, bylojo besijuokiantieji auditorijai. Dėl bendro labo juokausi ir aš.

O dainų šiai progai jie nepagalėjo. Liūdnu, rimtu, svajingų, linksmy. Atsipašydamas kompozitorių, paminėsiu tik pavadinimus: Kampelis, Lietuva, Tėvynė, Ramovėnų maršas, Šiaurės pašvaistė, Tikiau, Šauksmas, Aras, Gyvenimo pagunda, pyne — Lineli, Lineli, Pavasariniai vėjai, Rožių tango, Naktis be mėnulio, Tamošiaus pagavimas, Gvazdikai, Piršlybos. Prie fortepiono — ištikimoji Raimonda.

Pabaigai, jų suaugusiems vaikams Tadiui Dabšui, Auriui ir Romui Jarašūnams, Linui Polikaitiui, Rūtai Seliukaitei kaip akompaniatorėi prisijungus scenoje, visi vieningai sudainavo dainą su optimistišku priedainiu „Žemė Lietuvos / Ažuolai žalios.“ Žaliuodama pritarė visa salė. Tai bent!

Juozas Girnius ir Lietuva

(Atkelta iš 2 psl.)

Ji galėjo susipažinti su minėtu videofilu apie dr. Girnį. Be to, buvo pranešta apie organizuojamus renginius Utenoje.

O kraštiečiai rengėsi dr. Juozo Girniaus palaikyti pelenų perlaidojimui. 1995 m. birželio 28 d. urną su didžiojo filosofo palaikais į Lietuvą atvežė gyvenimo draugė Onutė Penkauskaitė, o birželio 30 dieną ji iškilmingai buvo su-
tikta Utenos Kristaus ir Dangų Žengimo bažnyčioje. Po šventųjų mišių, kurias aukėjo dekanas kun. Petras Adomonis ir kun. Petras Baltuška, urna buvo perkelta į Marijos Kankinių Karalienės koplyčią — tremtinių koplyčią...

Utenos kultūros rūmuose, pagerbiant žymų mokslininką, vyko LKMA organizuota mokslinė konferencija. Ji pradėta lyrinio vaizdeliu apie ilgesį, meilę ir skausmą (montažo autorė Lina Bučinskaitė). Pristatydamas pranešėjus, LKMA Utenos skyriaus pirmininkas kun. Petras Adomonis pasidžiaugė, kad į Lietuvą grįžta didieji žmonės, jų darbai...

Pranešimuose buvo apžvelgtas dr. Juozo Girniaus gyvenimas ir veikla (dr. Aldona Vasiliauskienė), atskleistas žmogaus pašaukimas ir likimas Juozo Girniaus filosofijoje (hab. dr. prof. Algirdas Gaizutis), pažymėta dr. Girniaus kultūrinio palikimo reikšmė (Utenos katalikiškos dvasios „Saulės“ vidurinės mokyklos mokytoja Nijolė Zabukienė). Dr. Antanė Kučinskaitė pristatė tik ką iš spaustuvės atvežtą dr. Aldonos Vasiliauskienės knygą *Zvilgnis ir Juozas Girnis*. Filosofo brolis kun. Kazimieras susirinkusiems priminė Juozuko vaikystę. Juozo Girniaus artimiesiems, giminiams, pranešėjams ir organizatoriams dėkojo Utenos miesto meras Ramūnas Djokas.

Konferencijos dalyviai ne tik išgirdo apie dr. Girniaus atliktus darbus, bet galėjo ir nemažą jų dalį pamatyti parodoje, skirtoje žymiajam filosofui, kurią parengė Utenos katalikiškos dvasios

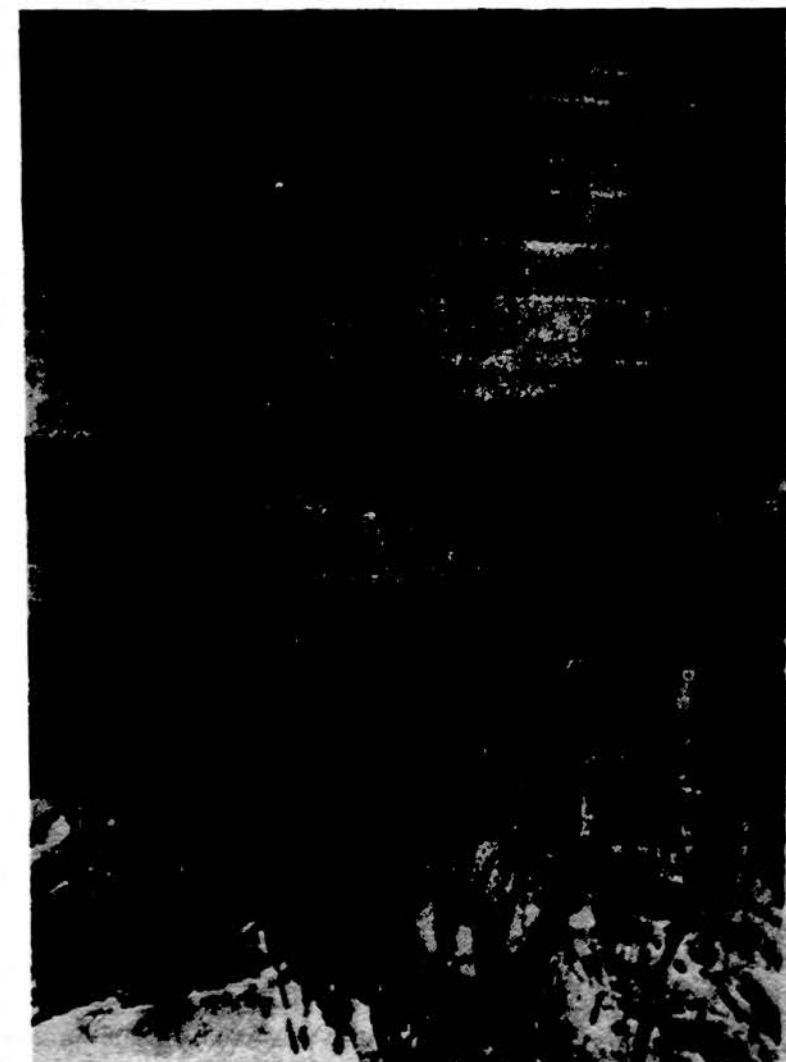
Režisierius Petras Maželis ir Rūta Lee-Kilmontytė stebi Los Angeles Dramos sambūrio žemaitės „Trijų mylimųjų“ spektaklį kovo 23 dieną Los Angeles.

„Saulės“ vidurinės mokyklos mokytoja Danutė Burbinė. Mokytojos (šiuo metu jau pensininkės) Aldonos Grigaravičienės posmai tarsi sujungė moksline konferencijos dalį su menine.

Danieliaus Sadausko, Remigijaus Vilkaičio ir Vytauto Juozapaitio atliktas vyskupo Antano

Baranausko kūriny „Dievo ryškė ir malonė“ buvo tarsi medus ant skanios kaimiškos duonos rie-
kės, kalbėjo kun. Petras Baltuška, dėkodamas atlikėjams, leidusiems giliau pajusti ir naujai pažvelgti į vyskupą Antaną Baranauską.

(Tęsinys ateinantį šeštadienį)

Ramūnas Kmieliauskaitė

„Gelynai“, 1992
Akvarelė, 30 x 22

Lietuvos dailininkų dovana '96

EGLE JASKŪNIENĖ

Džiugu, kad dailininkų iš Lietuvos darbai Amerikoje jau nėra naujiena. Jie atkeliauja ne tik į privačias kolekcijas, bet vis dažniau patenka į didesnes ar mažesnes parodas, teminius renginius. Darbų srauto padidėjimas vertintinas ne vienareikšmiškai. Iš vienos pusės, jaunimui atsiranda galimybė pademonstruoti savo darbus svetur, o meno mylėtojai gali išvysti jau seniau žinomų dailininkų naujo stiliaus ar periodo darbus. Antra vertus, dažne parodoms, atsiranda didesnės galimybės rinktis, todėl ne visuomet pavyksta prikalbinti žmones dalyvauti viename ar kitame renginyje.

Kaip ten bebūtų, paroda „Dovana Petravičiui“ Amerikoje įvyko. Kiekvienas autorius iš Lietuvos pateikė po vieną ar kelis savo nuožūra atrinktus darbus, kuriais stengėsi paremti sunkiai į pasaulį ateinantį Algimanto Kežio paruoštą dailininko Viktoro Petravičiaus monografinio albumo antrąjį tomą. Todėl čia nevertetu ieškoti temos, stiliaus ar koncepcijos vientisumo, o paprasčiausiai susikaupti į pasimėgauti konkrečiais meno kūriniams. Šioje parodoje yra kelios „organizacinio“ plano naujovės. Šalia jau įprastų grafikos ir akvarelių technika atliktų kūrinių matome kelis aliejinės tapybos, iš emalio dengtos fotografijos pavyzdžių. Tiesa, kaip ir anksčiau, jų įvairovė ir formatas smarkiai riboja transportavimo galimybes.

Kita naujovė — tai privačių kolekcionierių, kurių dauguma nėra dailininkai, dovanoti darbai. Šis faktas pačiai parodai gal ir neturi didelės reikšmės, tačiau jis parodo, kad kuriuos pokyčius dailės organizavimo ir mecenavimo srityse patį Lietuvoje.

„Dovana Petravičiui“ parodoje 39 dailininkai rodo daugiau kaip šimtą darbų. Analizuojant jų tematiką, turinį bei santykį su formalia vaizdo struktūra, juos sąlygiškai galima suskirstyti į kelias grupes. Didžiausią dalį sudaro lakštai, kuriuose domi-

nuoja poetinė „improvizacija“, t.y. nesistengiama literatūriškai konkretizuoti turinio ar viena-reikšmiškai atskleisti temas. Laisvas, sąlyginis vaizdo charakteris skirtas emociniam, asociacijomis grįstam suvokimui. Montazinė, „pabira“ kompozicijos struktūra, kurioje ignoruojama laiko ir erdvės „logika“, suteikia laisvę minties ir jausmų polėkiui. Nepaisant temos ir kompozicijos neapibrėžimo, svarbią reikšmę turi vaizdo loginis vientisumas, t.y. atskirų daiktų ar formų ryšys, kurį galima „perskaityti“.

Poetiškai „skaidrūs“, lyriški S. Chlebinsko, G. Didelės, R. Vagelaitės darbai grindžiami asociatyvia vaizdų slinktimi. Panašiu principu grakštų fantazijų pasaulį kuria A. Tarabilda. S. Paukščio emalio dengtos fotografijos patraukia žaismingu nerūpestingumu, „vaikiška“ ironija. Žymiai vientisesnis formos prasme R. Tarabildos pasaulis dvelkia ramybe ir harmonija.

Kitos grupės darbuose ryškėnis prisirišimas prie vieno konkretaus objekto, nulemiančio jų temą, tačiau meninis įtaigumas grindžiamas ne vaizdų slinktimi, o originalia ir išraiškinga forma. Kiekvienas autorius turi individualų darbo stilių, kuris

neatsiejamai susijęs su atlikimo technika ir sudaro vieną iš pagrindinių kūrinio vertybių. A. Kmieliausko geometriškai suskaidyta architektūra visuomet žavi sudėtinga faktūra, persiliejančių spalvinių plokštumų reljefo deriniais, pavertiančiais grafikos lakštą beveik trimatį, tūrinį objektu. D. Steponavičiūtės „futūristinis“ erdvės skaidymas pavertia vaizdą dinamišku ir gyvu vyksmu. Neįmantrūs motyvai M. Vilučio darbuose „atgyja“ sodrių ir ekspresyvių spalvinių masių pagalba, kurios išgaautos silkografijos technika, o S. Aukštuolio — virsta dekoratyviniu ornamentu. J. Plikionytės darbe trapios oforto linijos kartu su tonų ar spalvų deriniais suteikia vaizdai šilumos ir asociatyvumo. G. Šlechtavičiaus kompozicijose iš spalvų ir formų žaismo „kristalizuojasi“ gamtos panoramos.

Trečia grupė dailininkų pateikia lakoniškus, santūrios formos darbus, kuriuos sąlygiškai galima pavadinti vaizdinėmis metaforomis. Jų turinys užkoduotas konkrečiame objekte (figūroje ar situacijoje), kuris, tarsi archaiska ikonografinis ženklas, išreiškia senas žmonių išmintis. A. Švažio ir H. Ratkevičiaus „šventieji“, K. Vasilūno grubių formų kompozicijos, primenančios liaudišką, stilistiką, remiasi ir savaip interpretuoja senąją Biblijos išmintį. V. Vaičiūnaitės ritualinį vyksmą primenančių scenų prasmę užkoduojama pačiame pavadinime — „Vienas“, „Dvišes“ ir pan.

Labai skirtingi nefigūrinio abstraktaus charakterio darbai, kuriuos atsisakoma bet kokių siu-

Daina Steponavičiūtė

Dainavos aliejes padaviniai: „Mūsio I“, 1991
Autolitografija, 13,5 x 20,5

žetinių-literatūrinių užuominų ir visas prasminis krūvis tenka tik formaloms išraiškos priemonėms. K. Grigaliūno abstrakcijos estetiškai įtaiga remiasi minkšta, sodria spalva, jos derinių, linijų ir spalvinių masių vizualine „tvarka“. V. Daniliauskaitės juodų formų subtili harmonija — tai pačios autorės dvasinių išgyvenimų prasiveržimas. V. Ajauskas pavadinimais sukonkrečina, tapybiškas impresijas, pabrėždamas nuotaikos ir asociacijų svarbą savo darbuose.

P. Repšio ir J. Burksaičio kūrybos pavyzdžiai parodoje išsiskiria realistiniu charakteriu, t.y., remiasi pačios natūros išraiškine guma. Jų grožį sudaro ne tik intymiai patrauklūs Vilniaus ir jo apylinkių kampeliai, bet ir „silta“, išraiškinga linija, jausmus štrichas bei Lietuvoje senokai primiršta J. Burksaičio panaudota meotintos technika.

R. Kmieliauskaitės ir V. Tarabildienės akvarelės — švelnus gamtos dvelkėjimas griežtos grafikos kontekste. R. Kmieliauskaitė sugeba lengvais potėpiais, atrodytų, spontaniškai laisva kompozicija išgauti įvairiausių geliių ir žolynų harmoningą deri-

nį. V. Tarabildienė potėpių ir spalvų persiliejimais stengiasi ne kopijuoti gamtos, o perteikti jausmų ir išpūdžių impresijas.

Z. Kazėno aliejinėse miniatiūrose dominuoja spontaniški potėpio bei dažo faktūros niuansai, formuojantys konkrečių daiktų užuominas, kurie sudaro šių nedidelio formato darbų patrauklumą.

Paroda „Dovana Petravičiui“ — vienas iš vis daugėjančių žingsnių tarp Lietuvos ir Amerikos. Džiugu, kad šį kartą ją rengti padėjo ne tik nenuilstantis Algimantas Kežys, pasirūpinęs jos rinkimu, pervežimu, katalogo ruošimu; Lietuvių dailės muziejus, Lemont, Illinois, JAV, pastoviai suteikiantis „pastogę“ įvairiems renginiams, bet ir atsirado tikrų rėmėjų pačioje Lietuvoje — tai Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras Vilniuje, padėjęs išleisti šios parodos katalogą.

Parodos „Dovana Petravičiui“ atidarymas bus šiandien, šeštadienį, balandžio 27 dieną, 7:30 v.v. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois. Paroda vyks iki rugsėjo 30 dienos.